

ГРАМАТИЧКА СТРУКТУРА НА РЕЧЕНИЦАТА ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ТУРСКИОТ ЈАЗИК

Марија Леонтиќ

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип,
Македонија

Keywords: Macedonian, Turkish, sentence, subject, predicate, object, adjunct

Summary: The Macedonian and Turkish languages have specific characteristics in terms of syntax structures. Namely, in both Macedonian and Turkish, a constitutive part of the sentence is the predicate albeit differently positioned. The position of the predicate in Macedonian is usually in the middle of the sentence, whilst in Turkish it tends to be at the end. In most cases, the predicate is accompanied by a subject that determines the form of the predicate. The subject in both languages is usually at the beginning. Also, an essential part of the sentence is the object, which in Macedonian is usually at the end of the sentence, and in the Turkish it is in the middle. For example, in Macedonian: Јасмина наслика слика (subject: Јасмина; predicate: наслика; object: слика), and in Turkish: Yasemin resim çizdi (subject : Yasemin; object: resim; predicative : çizdi). An essential sentence part is the adjunct, which in Turkish is always placed before the predicate, and in Macedonian it depends on the type, so it can be placed both before and after the predicate.

Клучни зборови: македонски, турски, реченица, подмет, прирок, предмет, прилошка определба.

Апстракт: Македонскиот и турскиот јазик имаат специфични карактеристики на граматичките структури на реченицата. Во македонскиот и во турскиот јазик конститутивен член на реченицата е прирокот, но неговото место е различно. Местоположбата на прирокот во македонскиот јазик е релативно слободна, а во турскиот јазик иако има извесна слобода најчесто се стреми кон крајот на реченицата. Во најголем број случаи со прирокот се јавува подметот, кој ја диктира формата на прирокот. Подметот и во обата јазика обично се јавува на почетокот на реченицата. Како неопходен реченички член во реченицата се јавува предметот кој во македонскиот јазик е релативно слободен во однос на збороредот, а во турскиот јазик обично се наоѓа на средината на реченицата. Пр. *мак.* Јасмина наслика слика. / *тур.* Yasemin resim çizdi. (подмет: *Јасмина*; прирок: *наслика*; предмет: *слика*) / *тур.* Yasemin resim çizdi. (подмет: *Yasemin*; предмет: *resim*; прирок: *çizdi*). Неопходен реченичен член е и прилошката определба која во турскиот јазик секогаш се

наоѓа пред природот, а во македонскиот зависно од видот може да се наоѓа и пред и по природот.

Вовед

Македонскиот и турскиот јазик според генеалошката и типолошката класификација спаѓаат во различни групи. Според генеалошката класификација, македонскиот јазик спаѓа во индоевропското јазично семејство, а турскиот во алтајското јазично семејство. Според типолошката класификација на јазиците македонскиот јазик е флективен, а турскиот јазик е аглутинативен. Најголема разлика помеѓу македонскиот и турскиот јазик се забележува на морфолошки план, додека на синтаксички план, иако постојат разлики, можат да се пронајдат и допирни точки.

Основна единица на синтаксата на македонскиот и на турскиот јазик е реченицата, која се организира според синтаксичките шеми на дадените јазици. Македонскиот и турскиот јазик имаат специфични карактеристики на граматичките структури на реченицата, односно на синтаксичките функции. Главни реченични членови кои имаат одредена функција во македонскиот и во турскиот јазик се подметот (субјектот) и природот (предикатот), а како неопходни реченични членови во реченицата се јавуваат предметот (објектот) и прилошката определба. Според синтаксата на македонскиот и на турскиот јазик можат да се утврдат правилата на местоположбата на реченичните членови во реченицата. Иако постои извесна флексибилност во редот на зборовите во реченицата во македонскиот и во турскиот јазик, сепак кога, сакаме да пренесеме сигурна информација, го применуваме неутралниот збороред.

1 Природот (предикатот) во македонскиот и во турскиот јазик

Во македонскиот и во турскиот јазик конститутивен член на реченицата е природот (предикатот; *tur. jaz. eylem*). Во една реченица другите реченични членови можат да се во повеќе примероци, но еден природ е неопходен и е доволен. Затоа, во еден исказ колку прирока се присутни, толку реченици има. Местото на природот во македонскиот и во турскиот јазик е различно. Местоположбата на природот во македонскиот јазик е релативно слободна (подмет+прирок+предмет / подмет+предмет+прирок), а во турскиот јазик најчесто се стреми кон крајот на реченицата (подмет+предмет+прирок). Во турскиот јазик местоположбата на природот може да се смени во секојдневниот разговор, народните пословици и во поетскиот јазик.

Местоположбата на прирокот во реченицата		
<i>мак.јаз.</i>	Орхан пишува песна. Орхан песна пишува .	<i>подмет:</i> Орхан; <i>прирок:</i> пишува; <i>предмет:</i> песна
<i>тур.јаз.</i>	Orhan şiiг yazıyог.	<i>подмет:</i> Orhan; <i>предмет:</i> şiiг; <i>прирок:</i> yazıyог

Прирокот и во турскиот и во македонскиот јазик може да биде: глаголски и глаголско-именски прирок.

Глаголскиот прирок во македонскиот и во турскиот јазик е основен тип прирок и содржи глагол во лична форма (мак. јаз. Јас јадам буреќ. / тур. јаз. Ben böreќ yiyorum.).

Типови прироци Глаголски прирок		
<i>мак.јаз.</i>	Јас јадам буреќ. Ти пиеше кафе. Тој прочита книга.	Ние гледаме филм. Вие купувавте списанија. Тие напишаа писмо.
<i>тур.јаз.</i>	Ben böreќ yiyorum. Sen kahve içmişsin. O, kitap okudu.	Biz film seyrediyoruz. Siz dergi almışsınız. Onlar mektup yazdılar.

Глаголско-именскиот прирок се состои од: глагол-копула (глагол-врска) и именски дел. Во македонскиот и во турскиот јазик во улога на глагол-копула најчесто се јавува глаголот сум. Во македонскиот јазик глаголот сум се пишува одделно (мак. јаз. Јас сум библиотекар.). Во турскиот јазик минатото време и условниот начин на глаголот сум (тур. јаз. imеќ) можат да се пишуваат одделно или заедно (тур. јаз. Ben kütüphaneci idim. Ben kütüphaneci imişim. Ben kütüphaneci isem. / Ben kütüphaneci ydim. Ben kütüphaneciymişim. Ben kütüphaneci ysem.), освен сегашното време на глаголот сум кој секогаш се пишува заедно (Ben kütüphaneciyim.).

Типови прироци Глаголско-именски прирок		
<i>мак.јаз.</i>	Јас сум библиотекарка. Ти си ученик. Тој е лекар. Ние сме професори. Вие сте аптекари. Тие се инженери.	Јас бев библиотекарка. Ти беше ученик. Тој беше лекар. Ние бевме професори. Вие бевте аптекари. Тие беа инженери.
<i>тур.јаз.</i>	Ben kütüphaneci yim.	Ben kütüphaneci idim. / Ben

	Sen öğrencisin. O doktor dur . Biz profesör üz . Siz eczacı sınız . Onlar mühendis tirler .	kütüphaneci ydım . Sen öğrenci idin . / Sen öğrenci ydin . O doktor idi . / O doktor du . Biz profesör idik . / Biz profesör dük . Siz eczacı idiniz . / Siz eczacı ydınız . Onlar mühendis idiler . / Onlar mühendis tiler .
--	---	---

Во речениците што се составени само од прирок личноглаголската форма ни дава информации за лицето кое е вршител на дејството, односно за подметот. Од долуизложените примери може да се согледа дека подметот влијае на формата на прирокот во однос на род, број и лице во македонскиот јазик, а во однос на број и лице во турскиот јазик. Ова потврдува дека подметот е во замен однос со прирокот.

Реченици составени само од прирок			
<i>мак.јаз.</i>	(Јас) читам. (Ти) читаш. (Тој, таа, тоа) чита. (Ние) читаме. (Вие) читате. (Тие) читаат.	(Јас) чита в . (Ти) чита ше . (Тој, таа, тоа) чита ше . (Ние) чита вме . (Вие) чита вте . (Тие) читаа .	(Јас) прочита в . (Ти) прочита. (Тој, таа, тоа) прочита. (Ние) прочита вме . (Вие) прочита вте . (Тие) прочитаа .
<i>тур.јаз.</i>	(Ben) okuyor um . (Sen) okuyors un . (O) okuyor. (Biz) okuyor uz . (Siz) okuyors unuz . (Onlar) okuyor lar .	(Ben) okumuş um . (Sen) okumuş sun . (O) okumuş. (Biz) okumuş uz . (Siz) okumuş sunuz . (Onlar) okumuş lar .	(Ben) okud um . (Sen) okud un . (O) okud u . (Biz) okud uk . (Siz) okud unuz . (Onlar) okud ular .

2 Подметот (субјектот) во македонскиот и во турскиот јазик

Подметот (*тур. јаз. özne*), кој може да именува или да посочува, обично се дефинира како вршител на дејство кое е изразено со предикатот. Но подметот, освен што може да биде вршител на дејството во активните реченици обично со преодните глаголи (*мак. јаз. Мира јаде торта. / тур. јаз. Mira pasta yiyor.*), може да биде

предизвикувач на дејството (мак. јаз. **Огнот** ја изгоре куката. / тур. јаз. **Ateş evi yaktı.**), трпител на дејството во пасивната реченица (мак. јаз. **Децата** беа испратени на одмор. / тур. јаз. **Çocuklar tatile gönderildi.**), носител на психофизички процес и состојба (мак. јаз. **Ученикот** долго боледува и чувствува страв од испитите. / тур. јаз. **Öğrenci uzun zaman hastadır ve sınavlardan korkuyor.**), носител на особина (мак. јаз. **Девојката** е убава и има талент за пишување. / тур. јаз. **Kız güzeldir ve yazma kabiliyeti var.**) и место на вршење на дејството (мак. јаз. **Увото** ме боли. / тур. јаз. **Kulağım ağrıyor.**).

Во најголем број случаи со природот се јавува подметот (субјектот) кој ја диктира формата на природот. Подметот и во македонскиот јазик и во турскиот јазик кој е во номинатив обично се јавува кон почетокот на реченицата.

Местоположбата на подметот во реченицата		
мак.јаз.	Тина виде птица.	подмет: Тина; природ: виде; предмет: птица
тур.јаз.	Tina kuş gördü.	подмет: Tına; предмет: kuş; прирок: gördü

Подметот и во турскиот и во македонскиот јазик најчесто може да биде: именски, заменски, придавски и броен подмет.

Типови подмети во македонскиот и во турскиот јазик				
	Именски подмет	Заменски подмет	Придавски подмет	Броен подмет
мак.јаз.	Децата растат.	Тие растат.	Малите растат.	Двете растат.
тур.јаз.	Çocuklar büyüyor.	Onlar büyüyorlar.	Küçükler büyüyorlar.	İkisi büyüyor.

Во речениците може формално да нема подмет, но него можеме да го откриеме од формата на глаголот, односно природот.

Пронаоѓање на подмет од формата на природот во реченица без формален подмет			
	Прирок	прашање за подмет	подмет
мак.јаз.	Црташ.	Кој црта?	Ти.
тур.јаз.	Çiziyorsun.	Kim çiziyor?	Sen.

3 Предметот (објектот) во македонскиот и во турскиот јазик

Како неопходен реченички член во реченицата се јавува предметот (објектот; *тур. јаз. nesne*) затоа што одредени реченици не можат да се комплетираат без него. Предметот во македонскиот јазик е релативно слободен во однос на збороредот, а во турскиот јазик се наоѓа на средината на реченицата.

Местоположбата на предметот во реченицата		
<i>мак.јаз.</i>	Девојчето ќе пие млеко . Девојчето млеко ќе пие.	<i>подмет:</i> девојчето; <i>прирок:</i> ќе пие; <i>предмет:</i> млеко
<i>тур.јаз.</i>	Kız süt içecek.	<i>подмет:</i> kız; <i>предмет:</i> süt; <i>прирок:</i> içecek

Во македонскиот јазик разликуваме три вида предмет: директен (акузативен) предмет, индиректен (дативен) предмет и предлошки предмет (предмет со предлог), а додека во турскиот јазик има: неопределен (номинативен) предмет и определен (акузативен) предмет.

Видови предмети во македонскиот јазик			
	<i>Реченица со директен (акузативен) предмет</i>	<i>Реченица со индиректен (дативен) предмет</i>	<i>Реченица со предлошки предмет</i>
<i>мак. јаз.</i>	Миле пиел чај .	Ана ѝ даде цвет на Миа .	Таа верува во нив .
<i>прев.тур.</i>	Mile çayı içti.	Ana, Mia'ya çiçek verdi.	O, onlara inanıyor.

Видови предметиво турскиот јазик		
	<i>Реченица со неопределен (номинативен) предмет</i>	<i>Реченица со определен (акузативен) предмет</i>
<i>тур. Јаз</i>	Öğrenci, kitap okuyor.	Öğrenci, kitabı okuyor.
<i>прев.мак.</i>	Ученикот чита книга.	Ученикот ја чита книгата.

4.1. Директниот (акузативен) предметво македонскиот јазик е оној член во реченицата врз кој директно преминува дејството на прирокот. Во македонскиот јазик директниот предмет се јавува без предлози. Директниот предмет често се јавува со двовалентни преодни глаголи во активна реченица и го покажува трпителот (поднесувачот) на дејството. Директниот предмет одговара на прашањата: кого? (за

лице) што?(за предмет). Во македонскиот јазик заменките имаат долги и кратки форми за директен предмет. Овие долги и кратки заменски форми за директен предмет можеме самостојно да ги употребиме во кратки, елиптички искази. Пр. Ја виде Маја? Ја видов. Важна карактеристика на македонскиот јазик е удвојувањето на директниот предмет. Удвојување има кога директниот предмет во вид на именка или долга заменска форма за директен предмет ќе се употреби со кратката заменска форма. Кратката заменска форма за директен предмет се јавува како удвоен предмет кога директниот предмет е определен, односно кога предметот е лично име, членувана именка или долга заменска форма на директниот предмет. Пр. Ја видов Маја. Ја видов девојката. Ја видов неа. Неа ја видов.

4.2. Определениот предмет во турскиот јазик (тур. јаз. belirtili nesne) кој е означен со суфиксите за акузатив е корелат за директниот (акузативен) предмет во македонскиот јазик. Определениот (акузативен) предмет во турскиот јазик секогаш се јавува со преодни глаголи и одговара на прашањата: *kimi?* (за лице во еднина), *kimleri?* (за лице во множина), *neyi?*(за предмет во еднина), *neleri?* (за предмет во множина). Пр. *Kimi gördün? Maya'yı gördüm. Kimleri gördün? Onları gördüm. Neyi buldun? Kalemi buldum. Neleri buldun? Kalemleri buldum.* Во турскиот јазик заменките кои ги добиле суфиксите за акузатив, во реченицата имаат функција на определен предмет. *Kimi gördün? Onu gördüm. Neyi buldun? Onu buldum.*

Долги и кратки заменски форми за директен (акузативен) предмет				
	заменка	долга заменска форма за директен предмет	кратка заменска форма за директен предмет	реченица со долга и кратка заменска форма за директен предмет
<i>мак.јаз.</i>	јас ти тој таа тоа ние вие тие	мене ме тебе те него го неа ја него го нас нè вас ве нив ги	ме те го ја го нè ве ги	Мене ме виде. / Ме виде. Тебе те виде. / Те виде. Него го виде. / Го виде. Неа ја виде. / Ја виде. Него го виде. / Го виде.

				Нас нè виде. / Нè виде. Вас ве виде. / Ве виде. Нив ги виде. / Ги виде.
<i>тур.јаз.</i>	ben sen o biz siz onlar	beni seni onu bizi sizi onları		Beni gördü. Seni gördü. Onu gördü. Bizi gördü. Sizi gördü. Onları gördü.

Пронаоѓање на директен (акузативен) предмет			
	<i>Реченица со директен (акузативен) предмет</i>	<i>прашање за директен предмет</i>	<i>директен предмет</i>
<i>мак.ј аз.</i>	Сака деца. Мене ме сака. Тебе те сака. Него го сака. / Неа ја сака. Нас нè сака. Вас ве сака. Нив ги сака. Сака слатки .	Кого сака? Што сака?	Деца. Мене. Тебе. Него. / Неа. Нас. Вас. Нив. Слатки.
<i>тур.ј аз.</i>	Çocukları seviyor. Beni seviyor. Seni seviyor. Onu seviyor. Bizi seviyor. Sizi seviyor. Onları seviyor. Tatlıları seviyor.	Kimi seviyor? Kimleri seviyor? Neyi seviyor? Neleri seviyor?	Çocukları. Beni. Seni. Onu. Bizi. Sizi. Onları. Tatlıyı Tatlıları.

4.3. Индиректниот предмет во македонскиот јазик е оној член во реченицата кон кој е насочено дејството. Во македонскиот јазик индиректниот предмет се јавува со предлогот *на*. Пр. Мајката *им* купи тетратки *на децата*. Индиректниот предмет изразен со долгите или кратките заменски форми за индиректен предмет се употребуваат без предлог. Пр. *Вам ви* рече. *Ви* рече. Индиректниот предмет се јавува често со тровалентни преодни глаголи. Индиректниот предмет одговара на прашањата: *кому му?* или *на кого?*. Пр. *Кому му* рече? *На кого му* рече? *Им* реков на *студентите*. *Ним им* реков. Во македонскиот јазик заменките имаат долги и кратки форми за индиректен предмет. Овие долги и кратки заменски форми за индиректен предмет можеме самостојно да ги употребиме во кратки, елиптички искази. Пр. *Им* рече на *студентите*? *Им* реков. Важна карактеристика на македонскиот јазик е удвојувањето на индиректниот предмет. Удвојување имаме кога индиректниот предмет во вид на именка или долга заменска форма за индиректен предмет ќе се употреби со кратката заменска форма. Кратката заменска форма за индиректен предмет се јавува како удвоен предмет кога индиректниот предмет е определен, односно кога предметот е лично име, членувана именка или долга заменска форма на индиректниот предмет. Пр. *Ѓ* реков на *Маја*. *Ѓ* реков на *девојката*. *Ѓ* реков *нејзе*. *Нејзе ѝ* реков.

Во турскиот јазик нема индиректен (дативен) предмет како термин. Македонскиот индиректен (дативен) предмет во турскиот јазик обично се предава или преведува со дативната форма на именките или заменките. Пр. Тој *им* телефонира на *колегите*. / *прев. тур.* О, *meslektaşlarına* telefon etti. Тој *им* телефонира *ним*. / *прев. тур.* О, *onlara* telefon etti.

Долги и кратки заменски форми за индиректен (дативен) предмет				
	заменка	долга заменска форма за индиректен предмет	кратка заменска форма за индиректен предмет	реченица со долга и кратка заменска форма за индиректен предмет
<i>мак.јаз.</i>	јас ти тој таа тоа	мене ми тебе ти нему му нејзе ѝ нему му	ми ти му ѝ му	Мене ми рече. / Ми рече. Тебе ти рече. / Ти рече. Нему му рече. / Му рече.

	ние вие тие	нам ни вам ви ним им	ни ви им	Нејзе ѝ рече. / Ќ рече. Нему му рече. / Му рече. Нам ни рече. / Ни рече. Вам ви рече. / Ви рече. Ним им рече. / Им рече.
<i>прев.</i> <i>тур.јаз.</i>	ben sen o biz siz onlar	bana sana ona bize size onlara		Bana söyledi. Sana söyledi. Ona söyledi. Bize söyledi. Size söyledi. Onlara söyledi.

Пронаоѓање на индиректен (дативен) предмет			
	<i>Реченица со индиректен (дативен) предмет</i>	<i>прашање за индиректен предмет</i>	<i>индиректен предмет</i>
<i>мак.јаз.</i>	Му пишува на другарот. Мене ми пишува. Тебе ти пишува. Нему му пишува. / Нејзе ѝ пишува. Нам ни пишува. Вам ви пишува. Ним им пишува.	Кому му пишува? На кого му пишува?	На другарот. Мене. Тебе. Нему. / Нејзе. Нам. Вам. Ним.
<i>прев.</i> <i>тур.јаз.</i>	Çocuklara yazıyor. Banaya yazıyor. Sana yazıyor. Ona yazıyor. Bize yazıyor. Size yazıyor. Onlara yazıyor.	Kime yazıyor? Kimlere yazıyor?	Çocuklara. Bana. Sana. Ona. Bize. Size. Onlara.

4.4. Неопределениот предмет во турскиот јазик (*тур. јаз. belirtisiz nesne*) се наоѓа во падежот номинатив. Неопределениот (номинативен) предмет во турскиот јазик секогаш се јавува со преодни глаголи и одговара на прашањата: *ne?*. Пр. *тур. јаз. Ne gördün?* / *прев. мак. Што виде?* *тур. јаз. Öğrenci gördüm.* / *прев. мак. Видов ученик.* *тур. јаз. Ne okudun?* / *прев. мак. Што прочита?* *тур. јаз. Kitap okudum.* / *прев. мак. Прочитах книга.*

4.5. Предлошкиот предмет (предмет со предлог) во македонскиот јазик е член во реченицата кој се врзува со прирокот со посредство на сите предлози. Предлошкиот предмет одговара на прашањата што го содржат зборот *кого* или *што* со оној предлог што е употребен во реченицата. Пр. *На кого мислеше таа?* / *прев. тур. O, kimi düşünmüştü?* Таа мислеше *на своите роднини.* / *прев. тур. O, kendi akrabalarını düşünmüştü.* Таа мислеше *на нив.* / *прев. тур. O, onları düşünmüştü.* *Во што веруваше ученикот?* / *прев. тур. Öğrenci neye inanmış?* Ученикот веруваше *во своето знаење.* / *прев. тур. Öğrenci kendi bilgisine inanmış.*

Во турскиот јазик нема предлошки предмет. Предлошкиот предмет од македонскиот јазик во турскиот јазик се предава или преведува со разновидни падежни форми или постпозиции.

5 Прилошките определби во македонскиот и во турскиот јазик

Прилошката (адвербијална) определба е реченичен член што дава информации за околностите во кои се врши глаголското дејство изразено со прирокот. Прилошките определби даваат информации за местото, времето, начинот, обемот, причината, целта, условите и сл. во кои се вршело, се врши или ќе се врши глаголското дејство. Во турската граматика прилошката определба (*тур. јаз. tümleç, tamlayıcı*) во основата има прилог (*тур. јаз. belirteç, zarf*). И во обата јазика има соодветна класификација која има допирни точки, но и свои специфичности.

Видови прилошки определби во македонскиот јазик	Видови прилошки определби во турскиот јазик
Прилошка определба за место Бети работи <i>дома</i> .	Прилошка определба за место и насока (Yer-yön bildiren tamlayıcı) Beti <i>evde</i> çalışıyor.
Прилошка определба за време Бети работи <i>навечер</i> .	Прилошка определба за време (Zaman bildiren tamlayıcı) Beti <i>akşamleyin</i> çalışıyor.

<p>Прилошка определба за начин Бети работи <i>вредно</i>.</p>	<p>Прилошка определба за начин (Durum bildiren tamlayıcı) Beti <i>özenle</i> çalışıyor. Beti <i>zevkten</i> çalışıyor.</p>
<p>Прилошка определба за причина Бети работи <i>од задоволство</i>.</p>	
<p>Прилошка определба за количество и степен Бети работи <i>малку</i>.</p>	<p>Прилошка определба за количество (Azlık-çokluk (miktar) bildiren tamlayıcı) Beti <i>az</i> çalışıyor.</p>
<p>Прилошка определба за услов и допуштање <i>И покрај теешкотиите</i> Бети работи.</p>	<p>Прилошка определба за услов (Şart bildiren tamlayıcı) Beti yorulmazsa çalışıyor. <i>мак. прев.</i> Бети ако не се замори работи.</p>

Во турскиот и во македонскиот јазик заеднички прилошки определби се прилошките определби за место, време, начин, количество и услов, а разликата се состои во тоа што македонскиот јазик има прилошка определба за причина што семантички во турскиот јазик се предава со прилошка определба за начин.

5.1. Прилошката определба за место во македонскиот јазик го определува местото на дејството искажано со прирокот и одговара на прашањата: *каде? до каде? на каде? од каде?* и сл. Пр. Бети работи *дома*. *Каде работи Бети? Дома.*

Прилошката определба за место од македонскиот јазик во турскиот јазик се предава со прилошката определба за место и насока Во турскиот јазик прилошката определба за место и насока одговара на прашањата: *Nerede? (прев. мак. каде?) Nereye? (прев. мак. на каде?) Nereden? (прев. мак. од каде?) Nede? (прев. мак. во што?) Neden? (прев. мак. од што?) Kimde? (прев. мак. кај кого?) Kimden? (прев. мак. од кого?)*. Пр. *Beti evde çalışıyor. Beti nerede çalışıyor? Evde.*

5.2. Прилошката определба за време во македонскиот и во турскиот јазик дава информации за временските околности на дејството. Прилошката определба за време во македонскиот јазик одговара на прашањата: *кога? од кога? до кога? колку долго?* и сл. *Навечер* Бети работи дома. *Кога работи дома Бети? Навечер.*

Во турскиот јазик прилошката определба за време одговара на прашањата: *Ne zaman?* (*прев. мак. кога?*) *Ne zamandan beri?* (*прев. мак. од кога?*) *Ne zamana kadar?* (*прев. мак. до кога?*) *Ne kadar?* (*прев. мак. колку долго?*). Пр. *Akşamleyin Beti evde çalışıyor. Ne zaman Beti evde çalışıyor? Akşamleyin.*

5.3. Прилошката определба за начин во македонскиот јазик дава податоци за околностите во поглед на начинот на вршењето на дејството.

Прилошката определба за начин во македонскиот јазик одговара на прашањето: *како?* Навечер Бети работи дома *вредно*. Навечер *како* работи дома Бети? *Вредно*.

Прилошката определба за начин во турскиот јазик освен податоци за околностите во поглед на начинот на вршењето на дејството дава информации и за причината на дејството. Во турскиот јазик прилошката определба за начин одговара на прашањата: *Nasıl?* (*прев. мак. како?*) *Ne şekilde?* (*прев. мак. на кој начин?*) *Hangi durumlarda?* (*прев. мак. во кои ситуации?*). Пр. *Akşamleyin Beti evde düzenle çalışıyor. Akşamleyin Beti evde nasıl çalışıyor? Düzenle.*

5.4. Прилошката определба за причина во македонскиот јазик дава податоци за причината и целта на дејството и одговара на прашањата: *зошто? од која причина? со која цел?*. Пр. Навечер Бети работи дома малку, но вредно *од задоволство*. *Зошто* навечер Бети работи дома малку, но вредно? *Од задоволство*.

Во турскиот јазик како термин нема прилошка определба за причина. Прилошката определба за причина од македонскиот јазик во турскиот јазик семантички се предава со прилошката определба за начин и одговара на прашањето: *Neden?* (*прев. мак. зошто?*). Пр. *Akşamleyin Beti evde az fakat düzenle zevkten çalışıyor. Neden Beti akşamleyin evde az fakat düzenle çalışıyor? Zevkten.*

5.5. Прилошката определба за количество и степен во македонскиот јазик дава информации за интензитетот на дејството и одговара на прашањето: *колку?*. Навечер Бети работи дома *малку*, но вредно. Навечер *колку* работи дома вредно Бети? *Малку*.

Прилошката определба за количество и степен од македонскиот јазик во турскиот јазик се предава со прилошката определба за количество. Во турскиот јазик прилошката определба за количество одговара на прашањето: *Ne kadar?* (*прев. мак. колку?*). Пр. *Akşamleyin Beti evde az fakat düzenle çalışıyor. Akşamleyin Beti evde düzenle ne kadar çalışıyor? Az.*

5.6. Прилошката определба за услов и допуштање во македонскиот јазик дава информации за условите на дејството и

одговара на прашањето *под кој услов?*. Пр. *И покрај тежкотиите*, навечер Бети работи дома малку, но вредно од задоволство. *Под кој услов* навечер Бети работи дома малку, но вредно од задоволство? *И покрај тежкотиите*.

Прилошката определба за услов и допуштање од македонскиот јазик во турскиот јазик се предава со прилошката определба за услов и одговара на прашањето: *Hangi şartlarda?* (*прев. мак. под кој услов?*). Пр. *Akşamleyin Beti yorgun değilse evde az fakat özenle zevkten çalışıyor. Hangi şartlarda akşamleyin Beti evde az fakat özenle zevkten çalışıyor? Yorgun değilse.* (*прев. мак. Ако не е заморна, навечер Бети работи дома малку, но вредно од задоволство. Под кој услов навечер Бети работи дома малку, но вредно од задоволство? Ако не е заморна.*)

6 Заклучок

Во македонскиот и во турскиот јазик прирокот и подметот се главни реченични членови, а предметот и прилошката определба се неопходни реченични членови. Местоположбата на прирокот во македонскиот јазик е релативно слободна, а во турскиот јазик најчесто се стреми кон крајот на реченицата. Подметот и во обата јазика обично се стреми кон почетокот на реченицата. Како неопходен член во реченицата се јавува предметот кој во македонскиот јазик е релативно слободен во однос на збороредот, а во турскиот јазик обично е на средината на реченицата. Неопходен реченичен член е и прилошката определба која во турскиот јазик секогаш се наоѓа пред прирокот, а во македонскиот зависно од видот може да се наоѓа и пред и по прирокот.

Познавањето на граматичката структура на реченицата во македонскиот и во турскиот јазик им овозможува на корисниците да пишуваат коректни текстови и да прават солидни преводи на обата јазика.

Кратенки:

мак. јаз. македонски јазик

тур. јаз. турски јазик

прев. превод

Литература:

Ergin, Muharrem. 1998. *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak: İstanbul.

Karaağaç, Günay. 2009. *Türkçenin Söz Dizimi*. Kesit Yayınları: İstanbul.

Karahan, Leyla. 1998. *Türkçede Söz Dizimi*. Akçağ: Ankara.

Кепески, Круме. 1985. *Грамматика на македонскиот литературен јазик*.

Просветно дело: Скопје.

Özkan, Mustafa. Sevinçli Veysi. 2012. *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)*. Akademik Kitaplar: İstanbul.

- Панзова, Виолета. 1996. *Универзалната граматика и македонскиот јазик*.
Епоха: Скопје.
- Саздов, Симон. 2008. *Современ македонски јазик 3*. Табернакул: Скопје.
- Tomić, Mišeska Olga. 1995. *Jezik i jezici – uvod u studije jezika*. Futura publikacije:
Novi Sad.
- Ѓуркова, Минова Лилјана. 2000. *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*.
Магор: Скопје.
- Yelten, Muhammet. Açıkgöz, Halil. 2008. *Kelime Grupları*. Doğu Kütüphanesi:
İstanbul.